

низки факторів. Першим з них є існування тимчасово окупованих територій. Проблема полягає в тому, що на ці території неможливо здійснювати правовий вплив, отримувати достовірну інформацію про потреби дітей, які там проживають, відстежувати їхнє місцеперебування та умови проживання. Інакше кажучи, можна розробити плани правових дій щодо дітей, які проживають на окупованих територіях, але реалізувати їх на практиці наразі неможливо. Другий фактор – відсутність фінансування. Реалізація програм захисту прав дитини у воєнний час потребує належного фінансування, яке зараз важко отримати з державного бюджету.

1. Батраченко Т., Розгон О., Єфімова І. Сексуальне насильство в контексті воєнних злочинів: аналіз міжнародних та європейських стандартів та відповідальності. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 1(29). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1\(29\)-13-21](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1(29)-13-21).

2. Білянський Ю. О., Лінник Н. В., Руснак Л. В. Особливості нормативно-правового регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи вдосконалення. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах : матеріали VI міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 9 червня 2023 р. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. URL : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-314-2-4>.

3. Декларація про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів : Декларація ООН від 14.12.1974 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_317#Text.

4. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

5. Резворович К. Р. Нормативно-правові акти України як засіб забезпечення ефективного функціонування механізму реалізації гендерної рівності в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 125–129. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/21_2_ua/%D0%9D%D0%92_2-2021_23.10.21-125-130.pdf.

6. Ястремська Н. Міжнародне право та воєнний стан: обмеження та обов'язки держав. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 2(44). URL : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-1252-1262](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-1252-1262).

7. Yunin A., Yunina M., Rezvorovych K. Violence against children in educational institutions (bullying): causes, consequences, prevention measures and responsibility. Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense (dedicated to the 53rd anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs). Riga : Baltija Publishin, 2023. S. 528–549. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-23>.

Тетяна ЧЕХОВИЧ

науковий співробітник
навчально-наукової лабораторії
дослідження проблем забезпечення
прав осіб, які постраждали від війни,
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0001-9821-4127>

ЗАХИСТ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Гіппократу належать відомі усім слова: «Vita brevis, Ars longa» («Життя коротке, мистецтво вічне»). Ця думка підкреслює цінність мистецтва та культури, пояснює необхідність збереження культурних цінностей для майбутніх поколінь. Саме тому так важливо берегти культурну спадщину, особливо в часи збройних конфліктів, коли вона опиняється під загрозою знищення.

Культурні цінності виконують різні та однаково важливі функції. Завдяки ним люди отримують інформацію про навколишній світ, про своє минуле та особливості його формування. Пізнаючи культурні цінності, ми пізнаємо себе, краще розуміємо свої традиції та звичаї. У певному розумінні можна навіть сказати, що культурні цінності закладають соціокультурний код відповідного народу, який визначає його унікальність і відрізняє від інших.

У контексті російсько-української війни ці висновки набувають особливого

значення, бо російський диктатор путін постійно намагається перекручувати історію та заперечувати культурну ідентичність українського народу. На заваді таким безглуздим твердженням якраз і стоять наші українські культурні цінності, спираючись на які ми можемо переконливо довести, що українська нація займає самостійне та значиме місце у межах людської (світової) цивілізації.

Таке важливе значення культурних цінностей пояснює намагання ворога завдати максимальних руйнувань національним історичним цінностям. Це спосіб завдати шкоди самосвідомості противника і навіть самому його існуванню. Це відбувається особливо у випадках, коли сторона конфлікту прагне знизити ймовірність культурного виживання свого противника [3, с. 16].

Культурні цінності несуть у собі сильний символізм і можуть виконувати функцію формування ідентичності населення. Тож не дивно, що Рафаель Лемкін свого часу пропонував до концепції геноциду включити й культурний елемент. Адже свідоме знищення об'єктів культурної спадщини зазвичай спричинене неприйняттям чужих поглядів, ідей та цінностей.

Таким чином, якщо крім знищення людей під час збройних конфліктів відбувається і цілеспрямоване руйнування культурних цінностей, то це свідчить про суттєве збільшення рівня провини воєнних злочинців, які подібними діями демонструють цілковите неприйняття загальнолюдських стандартів.

Базовим міжнародно-правовим документом, що закладає необхідні підвалини для захисту культурних цінностей під час збройних конфліктів, виступає Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, яку підписали 14 травня 1954 року 37 з 56 держав-учасниць конференції, скликаної ЮНЕСКО в Гаазі (Нідерланди) [2].

Значними нововведеннями і доповненнями порівняно з попередніми конвенціями 1899, 1907 і 1935 рр. стали всеосяжне визначення культурних цінностей, що підлягають охороні, у статті 1 Конвенції, введення синьо-білого захисного знака для культурних цінностей. Серед базових принципів захисту було визнано принцип підготовки до охорони цінностей ще в мирний час і повагу до них.

Однак збройні конфлікти наприкінці ХХ ст. призвели до значних руйнувань, пошкоджень і втрат культурних цінностей у різних країнах світу. Особливо руйнівними були воєнні дії на Близькому Сході, у Перській затоці, на Балканах, в Афганістані та Іраку, що призвели до втрати або пошкодження численних об'єктів культурної спадщини світового рівня.

Щоб запобігти подібному, було проведено цілу серію експертних зустрічей, які згодом стали проводитися і на урядовому рівні. Мета полягала в тому, щоб посилити захист культурних цінностей, передбачений Гаазькою конвенцією 1954 року, і забезпечити виконання зобов'язань, що випливають з неї. Було швидко досягнуто згоди в тому, що Гаазьку конвенцію необхідно адаптувати до нових змін у міжнародному гуманітарному праві, проте думки експертів суттєво розходилися щодо відповідного підходу. У підсумку було вирішено розробити і підписати додатковий протокол до Гаазької конвенції 1954 року [1, с. 26].

У березні 1999 року в Гаазі було знову скликано конференцію держав, які підписали Гаазьку конвенцію. У конференції взяли участь понад 80 держав, які підписали Конвенцію, і багато держав, які не підписали її, включно зі США. На конференції також були присутні Міжнародний комітет Червоного Хреста і Міжнародний комітет Блакитного щита, асоціація неурядових організацій у сфері захисту культурних цінностей.

26 березня 1999 року після тривалих консультацій було досягнуто консенсусу за проектом Другого протоколу до Гаазької конвенції, який було підготовлено кількома робочими групами і ухвалено учасниками конференції.

Ключовими елементами Другого протоколу є:

- більш чітко визначено раніше неясні або невизначені (юридичні) терміни та інститути;
- уточнення умов, за яких цивільні об'єкти можуть стати військовими цілями в контексті «нагальної військової необхідності»;
- запровадження нової категорії захисту, а саме «культурні цінності, що перебувають під посиленням захистом», з одночасним включенням до спеціального списку. Йдеться про культурну спадщину, що має величезне значення для людства, яка ніколи не може бути використана у військових цілях або для захисту військових об'єктів і підрозділів;
- створення комітету, що складається з 12 представників договірних сторін, для контролю за дотриманням Другого протоколу та сприяння заходам із захисту культурних цінностей уже в мирний час із використанням фінансових коштів із фонду Співтовариства;

– додатковий комплекс заходів щодо захисту культурних цінностей у мирний час, таких як створення реєстрів, складання списку культурних цінностей тощо.

Міжнародне право охорони культурних цінностей у разі збройного конфлікту має вже понад столітню історію. Проте чіткого оформлення воно набуло лише після підписання Конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року. Також згідно з висновками більшості дослідників, Другий протокол значно якісніше та прогресивніше регулює питання захисту культурних цінностей. Водночас порівняно низький рівень його підписання та ратифікації демонструє неготовність деяких держав підтримувати положення нового договору [1, с. 5].

1. Зі щитом чи на щиті? : захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України / О. А. Біда, А. Б. Блага, Д. О. Коваль, О. А. Мартиненко, М. Г. Статкевич; за заг. ред. А. П. Бущенко. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, КИТ, 2016.

2. Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, яку було підписано 14 травня 1954 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54K01U>.

3. Культурна спадщина і масові злодіяння. За редакцією Джеймса Куно і Томаса Дж. Вейса. URL: https://www.getty.edu/publications/cultural-heritage-mass-atrocities/downloads/pages/CunoWeiss_CHMA_contents-ru.pdf.

Михайло АКИМОВ

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
(м. Київ, Україна),

кандидат юридичних наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0001-7715-0259>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПОЛОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

За даними Офісу Генерального прокурора, станом на 24 лютого 2025 року зареєстровано 157 331 воєнний злочин і злочин агресії, а також 20 944 злочини проти національної безпеки [1]. Однак незалежно від ступеня масовості та тяжкості цих кримінально протиправних діянь закон – стаття 6 Кримінального кодексу (далі – КК) України вимагає, аби кожна винна у їх вчиненні особа була притягнута до відповідальності та (у разі доведення її вини у встановленому порядку) адекватно і справедливо покарана [2].

Відомі численні випадки, коли особи, які обґрунтовано підозрюються у вчиненні воєнних злочинів, злочинів агресії, злочинів проти людяності та злочинів проти національної безпеки, перебувають на території інших держав та взагалі вільно пересуваються світом. Постає цілком логічне запитання: чому таких осіб (навіть якщо їх оголосили в розшук правоохоронні органи України, а іноді й заочно взяли під варту вітчизняні суди) не затримують у державах перебування та не екстрадують до України для подальшого кримінального переслідування?

Забезпечення взаємодії усіх органів кримінальної поліції в межах чинного законодавства та у дусі Загальної Декларації прав людини, а також створення та розвитку установ, що зможуть успішно сприяти запобіганню загальнокримінальної злочинності та боротьбі з нею, є завданнями Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерполу згідно із статтею 2 його Статуту [5]. Саме Інтерпол мав би забезпечити координацію співпраці правоохоронних органів України та інших держав під час розшуку, затримання та екстрадиції осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів. Однак подібне співробітництво обмежене у зв'язку з положеннями статті 3 Статуту Інтерполу, що суворо цій організації забороняє будь-яке втручання чи діяльність політичного, військового, релігійного або расового характеру. Проте незважаючи на численні намагання України використати інструменти Інтерполу (передусім Червоні оповіщення) з метою арешту та подальшої екстрадиції осіб, підозрюваних у вчиненні вказаних вище діянь, Генеральний секретаріат Інтерполу протягом більше ніж двох років формулював власну позицію щодо зазначеного питання і навесні 2024 року відмовив у співробітництві, посиляючись на положення підпункту с пункту 2 статті 77 Правил обробки даних Інтерполу, відповідно до якого